

บทวิจารณ์หนังสือ
เรื่อง โอปปาติกะ ชีวิตหลังความตาย
ผู้เขียน ดร.บรรจบ บรรณรุจิ

พระภิกษุพราหมณ์ สิริภทโท (กำชัยภูมิ)

Phraphatharachaphong Siriphato (Kam Chaiyaphum)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chaiyaphum Buddhist College

E-mail : siiriphattho@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 8 พฤษภาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 27 พฤษภาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 พฤษภาคม 2563

บทนำ

ดร.บรรจบ บรรณรุจิ อดีตท่านเป็นสามเณร จบเปรียญธรรม 9 ประโยค และได้รับพระราชทานอุปสมบทเป็นนาคหลวง ท่านศึกษาทางโลกจบปริญญาเอก จากมหาวิทยาลัยมคอ ประเทศอินเดีย ท่านมีผลงานวิชาการด้านศาสนามากมาย พร้อมทั้งดำรงตำแหน่งอาจารย์สอนที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ยังเป็นนักเคลื่อนไหวทางศาสนาหลายประเด็นทั้งพุทธศาสนาประจำชาติต่อต้านลัทธิศาสนาภายในประเทศไทย พร้อมต่อต้านอำนาจรัฐที่เข้ามารุกล้ำองค์กรศาสนา ส่วนผลด้านการเขียนหนังสือ ท่านมีผลงานหลายเล่มกับสำนักพิมพ์อมรินทร์ฯนี้ คือ คนตายกลับบ้าน แต่ผู้วิจารณ์ยังไม่ได้อ่านผลงานอื่นๆของท่าน แต่จากการอ่านหนังสือเล่มนี้ ทำให้ผู้วิจารณ์เริ่มไม่มั่นใจกับผลงานหนังสือเล่มอื่น ๆ ของผู้เขียน

ผลงานหนังสือ โอปปาติกะ ชีวิตหลังความตายนี้ เป็นการนำเอาเรื่องเล่าเกี่ยวสิ่งเร้นลับ ผสมกับเรื่องในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเสนอ คุณค่าด้านวรรณกรรมของหนังสือ ช่วยสนับสนุนแนวคิดความเชื่อเกี่ยวจิตวิญญาณได้มากที่สุดทีเดียว เนื้อหาในหนังสือจึงออกมาในแนวชาวบ้านทั่วไป ไม่ถึงขั้นหนังสือวิชาการแม้จากคำนำ ผู้เขียนจะออกตัวว่าเป็นงานเขียนตติวิซการก็ตาม ผู้วิจารณ์อ่านแล้วไม่ได้คิดเช่นนั้น หนังสือเล่มนี้ พยายามปลุกฝังความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณอย่างแท้จริง เนื้อหาของหนังสือเราสามารถหาได้จากเรื่องเล่าประสบการณ์ผีหลอกทั่วไป ที่ชาวบ้านมักนำมาเล่าสู่กันฟัง เรื่องแบบนี้จะถูกชาวบ้านนำมาเล่าสู่กันฟังในยามพบปะหน้ากัน หรือพูดคุยกันในยามว่าง เพื่อความบันเทิงทางอารมณ์ เพราะเรื่องราวเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณนี้เป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นจากความหวาดกลัวของผู้คนในโลก เรื่องภูตผีวิญญาณมีเล่ากันทั่วโลกและก็ไม่เคยตกยุคสมัย

โอปปาติกะ ถูกใช้เป็นชื่อหนังสือ ศัพท์ใหม่ที่ผู้คนยังไม่คุ้นเคยมากนัก โอปปาติกะหมายถึง อุบัติขึ้นของสัตว์โลก ย่อมรับว่าคำนี้ ไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป อาจจะเป็นความหมายของมโนคติที่จะอธิบายกันให้เข้าใจได้ คำนี้ ใช้กับอะไร หมายถึงอะไรกัน เราอาจจะคุ้นเคยกับคำว่า จูติ

ปฏิสนธิ มากกว่า คำว่า โอปปาติกะ ซึ่งเป็นกลุ่มคำเดียวกัน แม้แต่สองคำว่า จูติ และปฏิสนธิ มีการนำมาใช้เยอะ แต่ส่วนมากมักจะใช้ผิดความหมายกันเฉย เมื่อคำว่า โอปปาติกะ มาเป็นปกหนังสือ เราคาดหวังจะพบเจอสิ่งแปลกใหม่ในหนังสือเล่มนี้เหมือนชื่อของหนังสือ แต่หนังสือเต็มไปด้วยเรื่องเล่า ภูตผีวิญญาณด้วยท่วงทำนองการเล่าแบบไทย ๆ การเล่าเรื่องผีหลอกที่คนทั่วไปนิยมกัน ถ้าผู้อ่านเคยได้อ่านหนังสือนิยายผี หรือเคยได้ฟังเรื่องเล่าประสบการณ์ทางวิญญาณ ผู้อ่านจะได้อารมณ์อย่างเดียวกันนั้นในหนังสือเล่มนี้ หนังสือเล่มนี้ไม่มีอะไรใหม่

หนังสือเล่มนี้เป็นการเล่าเรื่องราวของผีสาร ทั้งผีสารในคัมภีร์ทางศาสนา และผีสารในสังคมของคนทั่วไป ลักษณะการนำเสนอเป็นเรื่องเป็นราว เหมือนกับนิยายทั่วไป แต่ไม่ได้หวือหวาเหมือนนวนิยายสมัยใหม่ ยังเป็นการเล่าลำดับเรื่องราวแบบง่ายทั่วไป เริ่มจากต้นเรื่องไปเรื่อยสู่จุดจบของเรื่อง เพื่อนำเสนอความเชื่อเกี่ยวกับภูตผี วิญญาณ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและสไตล์การเล่าเรื่องของนิทานผี (ประคอง นิมมานเหมินทร์, 2543 : 138)

ถ้าผู้อ่านเป็นนักอ่านหนังสือทั่วไปคงไม่ติดใจอะไรกับหนังสือเล่มนี้ บางคนอาจจะชอบหนังสือเล่มนี้ เพราะผู้อ่านได้พบเรื่องราวของผีที่มาจากคัมภีร์ทางศาสนาและเรื่องราวของผีตามความเชื่อของคนในยุคปัจจุบันไปพร้อมกัน แต่สำหรับนักอ่านงานวิชาการด้านศาสนา หรือพวกนักอ่านเพื่อแสวงหาแนวคิดใหม่ ๆ อาจจะไม่ชอบหนังสือเล่มนี้

สรุป หนังสือเล่มนี้เป็นการนำเสนอเรื่องราวของภูตผี ปีศาจ วิญญาณ ที่มาจากคัมภีร์บ้าง ประสบการณ์ของผู้คนในยุคปัจจุบันบ้าง บางช่วงบางตอน ผู้เขียนได้นำหลักธรรมคำสอนทางศาสนา มาแทรกบ้าง เพื่อเพิ่มความหลากหลายด้านความเชื่อและอาจจะช่วยให้เรื่องเล่าเหล่านี้มีความเป็นจริงเป็นจังมากขึ้น

เนื้อหาโดยย่อ

บทนำ ผู้เขียนใช้การเล่าเรื่องราวประสบการณ์ทางวิญญาณแทนการเสนอความคิดหลักของแนวทางการเขียนหนังสือ เพื่อเปิดประเด็นเนื้อหาหลักของหนังสือ ผู้เขียนทำได้แหวกธรรมเนียมของการแนะนำภาพรวมของหนังสือได้อย่างชาญฉลาด เท่ากับการตั้งชื่อหนังสือ

โลกของโอปปาติกะ ผู้อ่านจะได้ทราบความหมาย ประเภทของบรรดาโอปปาติกะ

เปรต โอปปาติกะผู้หิวโหย เปรตเป็นโอปปาติกะประเภทหนึ่ง แต่เป็นโอปปาติกะที่มีวิบากกรรมมากและจะได้รับทุกข์ยากลำบาก แต่ก็ไม่เสมอ บางทีเปรตที่มีบุญแต่บุญนั้นยังไม่ให้ผลพอจะยกเปรตนั้น ไปบังเกิดในภพที่สุขสบายได้ แต่บุญก็อาจจะทำให้เปรตได้รับความสุขบางอย่างในวิสัยแห่งเปรตนั้น

นรก ดินแดนที่น่าสยดสยองของโอปปาติกะ ผู้อ่านจะได้รู้จักว่านรกคืออะไร มีเท่าไร นรกแต่ละชั้นนั้นแตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งเจ้าหน้าที่ประจำนรกแต่ละท่านทำหน้าที่อะไร สัตว์ที่เกิดในนรกเพราะอะไร สัตว์นรกนั้นจะได้เสวยวิบากกรรมอย่างใด ในนรกแต่ละชั้น และสัตว์จะพ้นจากนรกได้อย่างไร

เทวดา โอปปาติกะบนสรวงสวรรค์ บ้านเมืองของเหล่าเทวดา ผู้เกิดในสวรรค์ คำเรียกขานเทวดาและชื่อชั้นสวรรค์ คำเรียกสวรรค์แต่ละชั้นย้อมที่คุ้นเคยผู้อ่านพอสมควร สภาพความเป็นอยู่ของเทวดาสื่อแสดงออกถึงความรื่นรมย์สนใจ

กายหายาไปเยี่ยมสวรรค์ นรก การไปเห็นสวรรค์นรกของพระเจ้าเนมิ ซึ่งเป็นที่มาของความเชื่อปณความสงสัยว่านรกสวรรค์มีจริง

การปรากฏตัวของโอปปาติกะในปัจจุบันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้คนทั่วไปและเหลือวิสัยของผู้คนจะอธิบายได้ด้วยหลักการอื่น นอกจากไสยศาสตร์

บทสรุป บทสุดท้ายของหนังสือที่ผู้เขียนพยายามจะอ้างหลักธรรมคำสอนทางศาสนาว่าเกี่ยวข้องกับพวกโอปปาติกะ

บทวิจารณ์

หนังสือเล่มนี้ ออกแบบปกได้สอดคล้องกับเนื้อหาและอารมณ์ของหนังสือ ภาพประกอบปก ออกแนวลึกลับ น่าพิศวง ท้องฟ้ามืดมัว ป่าไม้ยามค่ำคืน มีกรงนก ภาพประกอบเหล่านี้ ทำให้รู้สึกหดหู่ไร้อารมณ์ แต่ยังมีอาทิตย์ส่องแสงเจิดจ้าตรงกลางภาพเหมือนเป็นพลังผลักดันความมืดมนรายล้อมอยู่รอบข้าง ภาพปกหนังสือสามารถสื่ออารมณ์ของเนื้อหาในหนังสือได้อย่างฉลาด อาจจะดีกว่าปล่อยภาพโอปปาติกะออกมาโชว์หราเหมือนหนังสือนิยายการ์ตูนผีทั่วไป การออกแบบปกหนังสือยังรักษาทำที่หนังสือได้ดีพอควร

เนื้อหาภายในเล่มด้วยเจตนาของผู้เขียน หรือไม่ใช่เจตนาก็ตาม กับเริ่มต้นแนะนำเนื้อหาในเล่มด้วยการนำประสบการณ์ผีหลอกมาเล่าสู่กันฟัง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ว่า พลิกหน้าต่อไปจะได้พบเจออะไรในเล่มนี้ การเปิดประเด็นของหนังสือแบบนี้ นับว่าแหวกแนวมก การแนะนำ หรือว่าการเกริ่นเนื้อหาของหนังสือ เราจะพบกับแนวคิดหลักของประเด็นของหนังสือที่ได้เสนอไว้ภายในเล่มนี้ ผู้เขียนคิดอะไรถึงได้เขียนหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนมีความรู้เรื่องอะไรอยากถ่ายทอดมาเป็นหนังสือเล่มนี้

แต่การแนะนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อหาหนังสือด้วยเรื่องเล่าประสบการณ์ทางวิญญาณแบบหนังสือนิยายผีทั่วไป และเรื่องที่น่าสนใจมีลักษณะตลาด ๆ ไม่มีชั้นเชิงหรือเงื่อนไขให้ต้องใช้สมอง ประสบการณ์ผีหลอกที่ผู้คนนำมาเล่ากันแบบทั่วไป แตกต่างจากเรื่องสั้นผีที่มีรสนิยมในการเล่าดีกว่า แต่อาจจะเพราะผู้เขียนต้องการสื่อให้รู้สึกกลัวใกล้เคียงกับความจริงกว่าเรื่องแต่งขึ้นแบบนิยายตลกความสลับซับซ้อนในการเล่าเรื่องออกให้หมด เล่าเรื่องแบบธรรมดา การแนะนำหนังสือแบบนี้ อาจจะไม่ถูกใจนักอ่านหนังสือด้วยทั้งหลาย พวกเขาอาจจะคิดว่าผู้เขียนไม่มีมุขในการเขียนหนังสือ

ผู้เขียนได้ไขข้อข้องใจเกี่ยวกับโอปปาติกะในตอนต่อมา ผู้เขียนได้นำเอาคำแผ่เมตตาตามคัมภีร์โอปปาติกะไว้ก่อน ที่จะนำเสนอความรู้เกี่ยวกับโอปปาติกะ ดังนั้นผู้อ่านจึงมีโอกาสดำเนินใจเกี่ยวกับโอปปาติกะเท่าที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอเท่านั้น คือ โอปปาติกะในบทแผ่เมตตา โอปปาติกะคือสัตว์ที่เกิดแบบผุดขึ้นเป็นตัวเองเป็นตนเลย ไม่เหมือนสัตว์โลกอย่างอื่นที่มีวิวัฒนาการเกิด เจริญเติบโต ที่เป็นไปตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ผู้เขียนได้ขยายความไปได้ดินหน้อยเองเกี่ยวกับโอปปาติกะ ซึ่งน่าจะมีให้มุมมองได้มากกว่านี้ ผู้วิจารณ์จึงเห็นว่าผู้เขียนไม่ได้ใส่ความรู้แบบวิชาการมากนัก เพราะผู้เขียนไม่พยายามทำให้โอปปาติกะเข้าใจได้ง่ายเหมือนคลื่นวิทยุโทรทัศน์

คำว่า โอปปาติกะพระไตรปิฎกเล่มที่ 9 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 1 ทีฆนิกาย สีลขันธวรรคว่า โอปปาติกะ สัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจุติ (ตาย) ก็หายวับไป ไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดาและสัตว์นรกเป็นต้น (ที.สี.อ. (ไทย) 9/171/149) ได้กล่าวถึง ว่า ใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า ผู้เกิดผุดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ อาศัยอดีตกรรมได้แก่เทวดา พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 624)

ในศาสนาพุทธ โอปปาติกะ (บาลี: โอปปาติก) หมายถึง ผู้เกิดผุดขึ้นคือผู้ผุดเป็นตัวเองเป็นตนและเติบโตโดยทันที และโตเต็มตัวในทันที ตามแต่อดีตกรรม ไม่เจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ เหมือนสัตว์โลกทั่วไป เวลาตายหายวับไปไม่มีซากร่างเหลือไว้เหมือนคนหรือสัตว์ได้แก่ เทวดา พระพรหม สัตว์นรก

เปรต อสุรกาย โอปปาทิกะ จัดเป็นหนึ่งในโยนิ 4 ที่เหลือได้แก่ ชลาพุชะ (สัตว์เกิดในครรภ์) อัมพุชะ (สัตว์เกิดในไข่) และสังเสพุชะ (สัตว์เกิดในโคล) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548 : 1428)

จุดเด่น จุดเด่นของหนังสือ เล่มนี้ ในทัศนะของผู้วิจารณ์ มองว่า ผู้เขียนพยายามพาตึงถึงความเชื่อทางวิญญาณแบบชาวบ้านทั่วไป ไม่มุ่งเน้นหลักการทางศาสนาเพื่ออธิบายโอปปาติกะ ผู้เขียนกลับนำเสนอโอปปาติกะตามความเชื่อภูติผีวิญญาณของชาวบ้านทั่วไป ซึ่งเป็นการดึงดูดความสนใจและความเข้าใจในเนื้อหาได้ง่ายขึ้น สำหรับผู้ที่ไม่รู้ราวทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งก่อนที่ศึกษาหนังสือเล่มนี้ผู้วิจารณ์คิดว่า น่าออกแนวอธิบายเนื้อหาที่ทางด้านอิทธิธรรม จากคำว่าชีวิต หลังความตาย น่าจะพูดถึงเรื่องจิต การเกิดดับของจิตในท่อนั้น ซึ่งคงจะทำความเข้าใจลำบาก ผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐาน หรือเคยศึกษา แต่ผู้เขียนได้เน้นไปในเรื่องการ ภูติผี ปีศาจ นรก สวรรค์ เทวดา ในความเชื่อแบบชาวบ้าน ในสังคมไทย ประดุจจะบอกว่า ความเชื่ออันนี้เป็นจริง พวกที่เชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณ ไม่ได้มลาย เพราะศาสนาก็ได้กล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ไว้เหมือนกัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจาก นักวิชาการทางศาสนาท่านอื่น ๆ เช่น พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวไว้ว่า “ในทัศนะของพระพุทธศาสนา อธิปาทิกะก็ดี เทวดาก็ดี ถ้าตอบตามคัมภีร์มีพระไตรปิฎก เป็นต้น โดยถือตามอักษรต้องบอกว่า มีแต่คนทั้งหลายจะตกลงเชื่อเป็นอย่างเดียวกันไม่ได้ และท่านยังเห็นโทษมากหลายของความเชื่อเหล่านี้ นักปราชญ์บางท่านพยายามแปลความหมายของสิ่งเหล่านี้ให้เห็นเป็นนัยที่ลึกซึ้งลงไปอย่าง น่าสนใจ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2528 : 455)

คำว่า วิญญาณ ในความคิดความเข้าใจในสังคมไทย มักจะมองเห็นในด้านความเป็นสิ่งเร้นลับ หรือเรียกตามภาษาชาวบ้านทั่วไปว่า ผี หรือจิตของผู้ตายสิ้นลมพานไปแล้ว แต่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา คำว่า วิญญาณ เป็นองค์ประกอบของขันธ์ 5 (สัง. ข. (ไทย) 17 /48 / 66-67.) หมายถึง ความรู้แจ้งอารมณ์, จิต ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในและอายตนะภายนอกกระทบกัน ประกอบด้วย วิญญาณ 6 คือ

1. จักขุวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทางตา (เห็น)
2. โสทวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทางหู (ได้ยิน)
3. ฆานวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทางจมูก (ได้กลิ่น)
4. ชิวหาวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทางลิ้น (รู้รส)
5. กายวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทางกาย (รู้สิ่งต้องกาย)
6. มโนวิญญาณ ความรู้อารมณ์ทางใจ (รู้เรื่องในใจ) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554 : 366-367)

ผู้เขียนได้บอกให้รู้ว่า เปรต และเทวดา เป็นโอปปาติกะ ในตอนต่อมา โอปปาติกะที่เกิดอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีมีสุขสมหวัง เรียกว่า เทวดา ส่วนโอปปาติกะที่เกิดอาศัยในที่ลำบากยากแค้นทุกข์ทรมานแสนสาหัส เรียกว่า เปรต นอกนั้นผู้เขียนก็ไม่ได้นำเสนอแนวคิดที่กลั่นกรองจากคัมภีร์ผู้แปลเล่าเรื่องจากคัมภีร์เท่านั้น

การเล่าเรื่องราวจากคัมภีร์ก็ไม่แตกต่างจากวิธีเดิม ๆ แบบเล่านิทานทั่วไป การดำเนินเรื่องไปเรื่อยจากต้นเรื่องไปหาจุดจบเรื่อง ผู้เขียนใช้นิทานในคัมภีร์มาอย่างเต็มที่ แม้จะมีการสรุปเรื่องราวว่า กุศลทำให้เป็นเทวดาเสวยสุขบนสวรรค์ อกุศลทำให้เป็นเปรตต้องทนทุกข์ทรมานที่ไม่ดี กิเลสสวะก็มีส่วนทำให้สัตว์ต้องเกิดมาเป็นเปรตและทนทุกข์ทรมานด้วยวิกรรมที่เกิดจากกิเลสนั้น ผลกรรมจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของโอปปาติกะ ด้วยเหตุนี้กระมัง หนังสือถึงได้ชื่อว่า ชีวิตหลังความตาย ท้ายตอนก่อนจบประเด็น ผู้ยังใช้การเล่าเรื่องราวของเปรตมานำเสนอ โดยผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดที่

แตกต่างจากเรื่องราวในคัมภีร์ที่เป็นข้อมูลดิบมากนัก ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้ง หรือตีความเหมือนกับผู้เขียนคิดว่า นิทาน หรือเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นองค์ความรู้ไปเสียแล้ว

นรก ดินแดนที่น่าสยดสยองของโอปปาติกะ ผู้เขียนได้นำเสนอภาพนรก นรกคือที่อยู่ของโอปปาติกะที่มีบาปกรรมติดตัว สัตว์ผู้ทำบาปกรรมไว้เมื่อตายไปแล้วย่อมบังเกิดในนรก เพื่อจะชดใช้บาปที่ตนได้ทำไว้ ผู้เขียนได้ขยายบรรยายสภาพความเป็นอยู่ของนรกและชีวิตของสัตว์ผู้เกิดในนรก ตอนนี้เราจึงได้เห็นความแม่นยำตามตำราของผู้เขียนเกี่ยวกับนรก แม้ผู้เขียนจะอธิบาย เจ้าหน้าที่ที่นรกสองชื่อ นายนิรยบาล กับยมบาล แต่ก็ไม่ได้ความเท่าไร การอธิบายตามหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทั้งสองเหมือนจะเคลียร์และชัดเจน แต่ก็ยังไม่ชัดเจนอยู่ดี ผู้วิจารณ์เองยอมรับว่าไม่เข้าใจจริง เจ้าหน้าที่ที่มารับเอาวิญญาณผู้ตายไปลงนรกนี้ เรียกว่า ยมทูต เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าพิพากษาคัดสินให้โทษแก่ดวงวิญญาณ เรียกว่า ยมบาล ประมาณนี้หรือไม่

ผู้เขียนนำเสนอในสองตอนต่อมาว่า มนุษย์จะไปนรกได้อย่างไร และจะไปสวรรค์ได้อย่างไร เมื่อมนุษย์สิ้นใจตายไป ตามทัศนะของผู้เขียนจิตของผู้ตายจะถูกพิพากษากรรมที่บุคคลได้กระทำไว้ช่วงมีชีวิตโดยนายนิรยบาล เขาเล่ากันว่า ดวงจิตหรือวิญญาณต้องนำไปพิจารณาโทษตามกรรมที่ก่อไว้ นายนิรยบาลผู้นำเอาดวงจิตหรือวิญญาณไปพิจารณากรรมและลงโทษต้องเป็นผู้มีอำนาจเหนือจิตทุกดวง ทางพุทธศาสนากล่าวไว้ว่าเราไม่สามารถหนีกรรมที่เราได้ทำไว้ได้ ฉะนั้นนอกจากกรรมของเราแล้ว เรายังไม่สามารถหนีจากการตามล่าของนายยมทูตได้ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเหนือดวงจิตของเรา

มุมมองเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังเป็นความเชื่อทางศาสนาเกือบทุกศาสนา ปัญหาจึงตามมา ความเชื่อนี้ฝังรากลึกลงในก้นบึ้งจิตใจของมนุษย์ ผู้เขียนบอกว่านายนิรยบาลคือผู้พิจารณาตัดสินดวงจิตหรือวิญญาณของมนุษย์ที่ตายเพื่อจะให้ได้รับโทษหรือจะให้ขึ้นสวรรค์ เท่ากับว่าความเป็นไปของดวงวิญญาณทุกดวงต้องขึ้นอยู่กับคนกลุ่มนี้และกระบวนการของคนกลุ่มนี้ ปัญหากระบวนการนี้มีความยุติธรรมเพื่อสวัสดิภาพของเหล่าดวงจิตวิญญาณแค่ไหน ในหนังสือเล่มนี้บอกชัดว่า นายนิรยบาลเป็นปัจจัยสำคัญในการจะขึ้นสวรรค์หรือนรกของดวงวิญญาณแต่ละดวง

เรื่องนายนิรยบาลนี้สร้างค่านิยมให้ยอมรับอำนาจนิยมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างชัดเจน ดวงจิตหรือวิญญาณทุกดวงต้องยอมรับกระบวนการตัดสินของนายนิรยบาลและนรกใช้กรรมจนกว่ากรรมจะหมด บางทีการนำเรื่องเหล่านี้มาเสนอก็ไม่ใช่ว่าที่ดีมากนัก เพราะสังคมไทยไม่ใช่สังคมที่รู้จักคำว่ายุติธรรม และสังคมไทยเป็นสังคมที่ไม่มีฮีโร่ไม่มีวีรบุรุษ มีแต่เจ้านาย บ่าวไพร่ ข้าทาสบริวาร โอปปาติกะผู้เกิดในนรกคือเหยื่อผู้อภัพ ตกอยู่ภายใต้อำนาจของนายนิรยบาล ๆ อำนาจกรรมของโอปปาติกะเพื่อใช้อำนาจของตนเหนือสัตว์เหล่านั้น ซึ่งมีนัยแตกต่างจากการขึ้นสวรรค์ของโอปปาติกะผู้โชคดี ในเรื่องเล่าที่ผู้เขียนนำมาเสนอเล่าไว้ว่าผู้จะได้ขึ้นสวรรค์จะไม่ผ่านกระบวนการพิจารณากรรมดีกรรมชั่วก่อนได้ขึ้นสวรรค์เหมือนการตกนรก

จิตที่ได้ขึ้นสวรรค์จะมีอิทธิพลมากสามารถเลือกได้ด้วยตนเองไม่ต้องให้คนอื่นมาชี้ นำตัดสินเหมือนภาพจำลองของสังคมบางประเทศ คำสอนในคัมภีร์ทางศาสนาส่งเสริมอำนาจสถานะทางสังคม ผู้เขียนได้บรรยายถึงสภาพความเป็นอยู่ในสวรรค์พร้อมกับวิธีแห่งการบังเกิดในสวรรค์ บรรดาสัตว์ผู้จะเกิดเป็นเทวดามีสิทธิที่จะเลือกด้วยตนเองและเสวยสุข เรื่องนรกสวรรค์ที่ผู้เขียนนำมาเสนอไม่ได้พูดถึงสิทธิของดวงวิญญาณ ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เรื่องราวเหล่านี้เป็นแนวคิดของทฤษฎีสังสารวัฏฏของศาสนาพราหมณ์ (เดือน คำดี, พุทธปรัชญา, 2534 : 4-6)

จุดด้อย โดยปกติทั่วไป การเล่านิทานเรื่องนรกสวรรค์เพื่อสนับสนุนหลักคำสอนเรื่องกรรม แต่ในหนังสือเล่มนี้เล่าเรื่องนรกสวรรค์เพื่อจะยืนยันว่านรกสวรรค์มีจริงและเป็นที่อยู่ของโอปปาติกะ

ดังนั้นการนำเสนอเรื่องราวรกรสวรรณคดีในหนังสือนี้จึงไม่ต่างจากการเทศนาตามคัมภีร์ ผู้เขียนไม่ได้เพิ่มเติมทัศนคติใหม่ให้กับหนังสือเล่มนี้มากนัก แต่ในจุดประสงค์ของผู้เขียนผู้วิจารณ์เข้าใจว่าผู้เขียนต้องการสร้างทัศนคติให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ผลของการกระทำชีวิตหลังความตายเป็นไปหรือกรรมของแต่ละบุคคลจะไปสู่สุคติหรือทุคติมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันอย่างไร ให้ผู้อ่านได้รับรู้ ประพฤติตนให้ละชั่วทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงได้ลำนำนี้อธิบายในรูปแบบประสบการณ์ต่าง ๆ ของสิ่งเร้นลับในความเชื่อทางสังคมไทย เพราะสิ่งเหล่านี้ ไม่สามารถสัมผัสจับต้องได้ทุกคนได้ในโลกความเป็นจริงไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัดทางนิติทางวิทยาศาสตร์

การเล่าเรื่องรกรสวรรณคดีเป็นเรื่องเหลือวิสัยมนุษย์ที่จะพิสูจน์ได้แม้ในทางพุทธศาสนาอาจจะมีคัมภีร์ได้กล่าวอ้างไว้ แต่สิ่งที่อ้างไว้ในคัมภีร์จะจริงหรือไม่ยังเป็นสิ่งยากที่จะทำให้คนทั้งหมดยอมรับคำตอบเป็นอันเดียวกันได้และท่านยังมองเห็นโทษของความเชื่อถือในสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น เรื่องรกรสวรรณคดีเป็นส่วนประกอบเล็กน้อยของการอธิบายถึงหลักธรรมคำสอนเรื่องกรรมแต่มื่อนำมาเล่าและเป็นที่นิยมของผู้คนทั่วไปเพราะสิ่งเหล่านี้ตรงกับความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยซึ่งเป็นความเชื่อที่มลายตามหลักการสมัยนิยม และเป็นความเชื่อที่ขัดต่อความเจริญก้าวหน้าทางสังคมและวิทยาการสมัยใหม่ พุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการปฏิบัติมุ่งเน้นการประจักษ์แจ้ง และเหตุผลนิยม ดังนั้น เมื่อท่านจะพูดเรื่องรกรสวรรณคดี ท่านก็ต้องพูดเพื่อสนับสนุนกับคำสอนเรื่องกรรม

ก่อนตอนสุดท้ายของเล่ม ผู้เขียนได้นำเสนอเรื่องราวปรากฏการณ์ของโอปปาติกะที่ขึ้นในโลกปัจจุบัน ผู้เขียนได้นำเสนอมาหลายเรื่องหลายเหตุการณ์เพื่อจะยืนยันว่าผีนั้นมีจริง คนที่ถูกผีหลอกก็มีตัวตนจริงในโลกนี้ ประมาณคนเหล่านี้เป็นพยานได้ การเล่าประสบการณ์ผีหลอกไม่ได้ช่วยทำให้ความรู้เกี่ยวกับผีให้ฟังมากขึ้น เพราะการเล่าเรื่องผีเป็นความบันเทิงเท่านั้น หรือการฟังเรื่องผีก็เพื่อสนองตอบความอยากรู้อยากเห็นทางอารมณ์เท่านั้น ไม่ใช่ฟังเรื่องผีแล้วจะเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการมากขึ้น

บทสรุปการวิจารณ์

ผู้เขียนได้สรุปเนื้อหาของหนังสือพร้อมกับประเด็นสำคัญไว้ในตอนสรุปซึ่งเป็นตอนสุดท้ายของเล่ม ผู้วิจารณ์ก็จะใช้บทสรุปของหนังสือเป็นบทสรุปของการวิจารณ์ ผู้เขียนนำเสนอเรื่องโอปปาติกะ (ผี) เพื่อต้องการใช้หนังสือเล่มนี้ยืนยันว่าผีมีจริง โดยอาศัยคัมภีร์ทางศาสนามาอ้างอิง ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงไม่ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ของกับองค์กร และก็ไม่ส่งเสริมความรู้อันดีงามทางวัฒนธรรมให้กับผู้อ่านเหมือนการเทศน์ทั่วไป เพราะการเล่าเรื่องผีของหนังสือเป็นแค่สร้างความบันเทิงฉาบฉวยเท่านั้น

แม้ผู้เขียนจะพยายามอ้างว่าบรรดาโอปปาติกะนั้นเกี่ยวกับหลักธรรมอย่างไร หลังจากอ่านแล้วผู้วิจารณ์คิดได้สองอย่าง อย่างแรกผู้เขียนไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนที่ตนได้อ่านมาอย่างถี่ถ้วนเปรี๊ญธรรม แก่ประโยคควรจะเป็น อย่างที่สอง คือผู้วิจารณ์มีปัญญาไม่ถึงสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอ ผู้วิจารณ์คิดว่า ผู้เขียนสับสนเอาเผือกินกับการสรุปประเด็นเกี่ยวข้องกับหลักธรรม จับแพะชนแกะ แล้วบอกว่านี่ละคัมภีร์ เหมือนผู้เขียนจะมัวในสิ่งที่คนอื่นไม่ชำนาญ วิธีการอ้างหลักธรรมของผู้เขียนก็ไม่ได้จากทัศนคติของผู้เขียน หรือไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจของผู้เขียนอย่างแท้จริง ดังนั้น ในด้านวรรณกรรมหนังสือเล่มนี้ไม่สร้างอิทธิพลต่อผู้อ่านไม่สามารถสร้างทัศนคติอันใดให้กับผู้อ่านได้เลย

แม้แต่หลักการทางศาสนา หรือความเข้าใจอันเหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิต นอกจากได้ฟังเรื่องเล่า
 ผีหลอกเพิ่มขึ้นๆ

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). **โอปปาติกะ ชีวิตหลังความตาย**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 3, สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรม อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2543). **นิทานพื้นบ้านศึกษา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. วัดราชโอรสาราม กรุงเทพฯ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2528). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 16, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก.

เดือน คำดี. (2534). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. (2542). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.